

УДК 37.013.42:316.624

DOI: 10.26565/2218-2470-2021-11-04

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ФАХІВЦЯ ДО ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Єсіна Наталія Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, вул. Алчевських, 29, Харків, 61002, Україна, email: esinanata81@gmail.com, ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-9546-418x>.

Стрельнікова Олена Олександрівна – кандидат соціологічних наук, старший викладач кафедри політології, соціології і культурології Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, вул. Алчевських, 29, Харків, 61002, Україна, email: elenastrelnikova85@gmail.com, ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-2042-7186>.

У статті проаналізовані різні підходи до визначення поняття «соціальні мережі» як технологічні комплекси організації й управління обмінами електронною інформацією між суб'єктами соціальних відносин, об'єднаних спільними інтересами, інформаційними потребами та навичками; на основі аналізу наукової літератури виявлені сутнісні характеристики соціальних мереж, які впливають на становлення та розвиток особистості підлітка; визначена роль соціальних мереж на сучасному етапі розвитку суспільства, яка проявляється в представництві інтересів не тільки соціальних груп, але й цілих соціальних верств населення; виявлено негативний вплив соціальних мереж на особистість підлітка, який проявляється у розширенні видів діяльності підлітків у віртуальному просторі, прагненні до самостійності та дорослості, експериментів над собою, що призводить до появи ризикованої діяльності як в Інтернет-мережі, так і в реальному житті; розкрито поняття безпечної поведінки в соціальних мережах як сукупності дій особистості під час користування Інтернетом, що сприяють задоволенню потреб і водночас запобігають можливості завдання збитків, заподіяних фізичному, психічному, соціальному добробуту та майну самої людини та інших людей; виділено основні правила безпечної поведінки в соціальних Інтернет-спільнотах; виокремлено структурні компоненти безпечної поведінки підлітків у соціальних мережах: пізнавальний, мотиваційний та вчинково-рефлексивний; розкрито поняття «професійна підготовка майбутніх соціальних фахівців до формування безпечної поведінки підлітків у соціальних мережах»; виявлено готовність як результат процесу підготовки майбутніх соціальних фахівців до професійної діяльності з формування безпечної поведінки підлітків у соціальних мережах; наведено авторське визначення поняття «готовність майбутніх соціальних фахівців до формування безпечної поведінки підлітків у соціальних мережах»; описані компоненти готовності майбутніх соціальних працівників до формування безпечної поведінки підлітків у соціальних мережах: когнітивний, мотиваційно-особистісний та діяльнісний.

Ключові слова: підлітки, соціальні мережі, безпечна поведінка, соціальний фахівець, підготовка майбутнього соціального фахівця, готовність майбутнього соціального фахівця.

TRAINING OF A FUTURE SOCIAL PROFESSIONAL FOR THE FORMATION OF SAFE ADOLESCENT BEHAVIOR IN SOCIAL NETWORKS

Yesina Natalia – PhD in Pedagogical Science, Associate Professor, Associate Professor of Social Work and Social Pedagogy Department of G. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, 29, Alchevskyyh Str., Kharkiv, 61002, Ukraine, email: esinanata81@gmail.com, ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-9546-418x>

Strelnikova Olena – PhD in Sociological Science, Senior Lecture of Political Science, Sociology and Cultural Studies Department of G. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, 29, Alchevskyyh Str., Kharkiv, 61002, Ukraine, email: elenastrelnikova85@gmail.com, ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-2042-7186>

The article analyzes different approaches to the definition of «social networks» as technological complexes of organization and management of electronic information exchange among the subjects of social relations, united by common interests, information needs and skills. Based on the analysis of the scientific literature the essential characteristics of social networks that affect the formation and development of the adolescent's personality are revealed. Role of social networks at the present stage of development of society, which is manifested in the representation of interests not only of social groups but also of entire social groups, is defined in the article. The negative impact of social networks on the personality of the adolescent, which is manifested in the expansion of adolescents in cyberspace, the desire for independence and adulthood, self-experimentation, which leads to risky activities both on the Internet and in real life are revealed. Concept of safe behavior in social networks as a set of actions of the individual when using the Internet, helping to meet the needs and at the same time prevent the possibility of causing damage to physical, mental, social well-being and property of man and others is analyzed. The basic rules of safe behavior in social Internet communities are highlighted. The structural components of safe behavior of adolescents in social networks are singled out: cognitive, motivational and action-reflexive; the concept of «professional training of future social professionals for the formation of safe behavior of adolescents in social networks» is revealed. Readiness is revealed as a result of the process of training future social specialists for professional activity on the formation of safe behavior of adolescents in social networks; the author's definition of the concept «readiness of future social professionals to form safe behavior of adolescents in social networks» is given. Components of readiness of future social workers to form safe behavior of teenagers in social networks, such as cognitive, motivational-personal and activity, are described.

Key words: *adolescents, social networks, social professional, training of future social professional, readiness of future social professional.*

В умовах інформаційного розвитку людської цивілізації посилився вплив соціальних мереж на формування особистості дітей, зокрема підліткового віку. При цьому особливе занепокоєння в суспільстві викликає той факт, що Інтернет-простір став частиною життя сучасних підлітків і все більше набуває ознак масового зараження, формує смаки, уподобання, стиль життя. Ризик полягає також у розвитку комп'ютерної залежності від соціальних мереж, проявом яких стає поступове звуження кола інтелектуальних інтересів, порушення системи соціальних контактів підлітків, відволікання їх від реального життя, навчання, інтересів, обов'язків. Отже, актуалізованою є проблема формування у підлітків

навичок безпечної поведінки в соціальних мережах як окремого напрямку роботи соціального фахівця.

Мета статті полягає у дослідженні особливостей підготовки майбутнього соціального фахівця до формування безпечної поведінки підлітків у соціальних мережах.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив встановити, що проблемою соціальних мереж та їх впливом на особистість займалися О. Волянська [4], А. Гребінь [5], О. Лобовікова [9], О. Сакалюк [12]; правилами та особливостями безпечної поведінки підлітків у соціальних мережах – М. Снітко [14], О. Черних [15]; підготовкою майбутнього соціального фахівця до формування безпечної поведінки підлітків у соціальних мережах – Т. Алексєєнко [1], М. Снітко [14] та інші.

Аналіз останніх наукових досліджень свідчить, що не існує єдиного тлумачення поняття «соціальні мережі». Існує декілька підходів до визначення цього феномену.

Термін «соціальна мережа» був вперше введений соціологом манчестерської школи Джеймсом Барнсом у 1954 році, тобто задовго до появи Інтернету і сучасних мереж [6].

На думку, О. Лобовікової соціальні мережі – це структура, що складається з вузлових елементів і зв'язків між ними – соціальної павутини [9, с. 155].

О. Волянська розуміє під соціальною мережею соціальну структуру, Інтернет-середовище, вузли якої складають організації чи окремі люди, а зв'язки між ними позначають встановлені взаємодії (політичні, корпоративні, службові, сімейні, дружні, за інтересами) [4, с. 119].

Як зазначає О. Сакалюк соціальні мережі – потужні, технологічні Інтернет-ресурси, медійні середовища, які значно розширюють можливості подання інформації, а також роботи з нею, дозволяючи розміщувати, прослуховувати аудіо записи, переглядати відео, коментувати, використовувати додаткові сервіси – ігри, голосування, дошки графіті, тощо. Таким чином, викладачі можуть успішно використовувати обладнаний мультимедійний простір для проведення дистанційних занять [12].

Ми погоджуємось з визначенням А. Гребінь, що соціальні мережі – це «соціальні структури, що утворені індивідами або організаціями» [5, с. 11]. У мережі Інтернет ці структури мають вигляд «сайтів, на яких користувачі можуть створювати персональні сторінки і спільноти для спілкування та поширення інформації серед великої кількості людей» [5, с. 112].

Соціальні мережі можна розглядати як технологічні комплекси організації й управління обмінами електронною інформацією між суб'єктами соціальних відносин, об'єднаних спільними інтересами, інформаційними потребами та навичками спілкування. Отже, можна виділити такі сутнісні характеристики соціальних мереж, як:

- це організовані інструменти спілкування на основі використання електронних інформаційних технологій (Інтернету);
- це мережі соціального спілкування одновимірних за характеристиками суб'єктів, тобто, спілкування на горизонтальних рівнях організації;
- це інформаційні технологічні комплекси, що об'єднують людей зі спільними інтересами, потребами та відповідною технічною підготовкою.

Аналіз праць О. Волянської [4], А. Гребінь [5] дозволив визначити роль соціальних мереж на сучасному етапі розвитку суспільства, яка проявляється в тому, що:

- вибудовуючи горизонтальні зв'язки, соціальні мережі можуть впливати на функціонування вертикальних інформаційних мереж;
- соціальні мережі здатні налагоджувати зв'язки між соціальними групами;

- у соціальних мережах забезпечується необхідна в сучасних суспільних умовах швидкість обміну інформацією;

- соціальні мережі створюють умови для економічних та політичних процесів;

- за допомогою соціальних мереж може здійснюватися представництво інтересів не тільки соціальних груп, але й цілих соціальних верств населення.

Проте, на жаль, соціальні мережі поряд з позитивним впливом на процес соціалізації підлітків, здійснюють і негативний вплив.

Так, у медичних джерелах [8] звернено увагу на негативному опосередкованому впливі соціальних мереж на функціонування організму людини (у контексті надмірного часу перебування в Інтернет-мережі, що передбачає використання різноманітних пристроїв (комп'ютер, смартфон тощо)), що призводить до порушення зору, викривлення спини та хребта, ризику появи серцево-судинних захворювань тощо.

Своєю чергою, педагоги та психологи [11, 16] звертають увагу на те, що Інтернет як невід'ємна частина світу, що нас оточує (здебільшого, потрібна і корисна); як невичерпне джерело інформації) приваблює дітей безмежними можливостями отримання різноманітної інформації, спілкування, організації дозвілля (ігри, фільми тощо). Проте, одночасно, доступ до таких можливостей у віртуальному просторі часто призводить до звуження соціальних контактів у реальному житті; заміни «живого» спілкування з однолітками онлайн-спілкуванням; відмови від активних розвивальних ігор на свіжому повітрі мережевими іграми; перетворення позитивного прагнення до пошуку нової інформації у «нав'язливу ідею».

Окрім того, науковці та фахівці-практики педагогічної, психологічної, юридичної галузі особливо стурбовані тим, що останнім часом у соціальних мережах виникли та набули поширення, так звані, «групи смерті» (тобто соціальні спільноти, метою існування яких є вплив на свідомість підлітка через шантаж та доведення дитини до самогубства, яке вона повинна зафіксувати на камеру). Окрім зазначених груп, реальну загрозу становлять комп'ютерні ігри загалом та ігри, де підлітки стають реальними жертвами кібербулінгу зокрема (наприклад, славнозвісні «Синій кит» та «Червона сова»). У визначеному контексті викликає занепокоєння той факт, що через некритичне сприйняття дітьми змісту ігор, популярних у підлітковій субкультурі («Гра хороша, бо у неї всі грають»), бажання підвищити авторитет серед однолітків через досягнення успіху в грі, нерозуміння можливих негативних наслідків ігрових дій, відсутність навичок безпечної поведінки в соціальних мережах та порушення комунікативної взаємодії насамперед з батьками, діти «втягуються» в ігри, участь в яких становить реальну смертельну небезпеку.

У юридичних джерелах [4] проаналізовано можливі наслідки поширення користувачем через соціальні мережі особистої інформації (зокрема, випадки використання зловмисниками такої інформації з метою крадіжки особистого майна користувача, оформлення на нього кредитів тощо). При чому небезпека настання таких негативних наслідків значно збільшується через поширену серед підлітків практику (задля збільшення кількості друзів в онлайн-спільноті), по-перше, створення кількох різних профілів (під різними «ніками»), а, по-друге, «додавання» до свого профілю переважно незнайомих осіб (цифри коливаються від кількох сот до кількох тисяч). Проблему становить і те, що практично неможливо простежити за тим, чим займаються діти в соціальних мережах.

Погоджуємося з М. Снітко [14], що розширення видів діяльності підлітків у віртуальному просторі (комунікативна, пошукова, пізнавальна, дозвілєва, ігрова, комерційна, протиправна, спрямована на вдосконалення власної особистості, спрямована на задоволення сексуальних потягів та бажань тощо), прагнення до самостійності та дорослості,

експериментів над собою призводять до появи ризикованої діяльності як в Інтернет-мережі, так і в реальному житті. При цьому з'ясовано, що фахівці радять не стільки забороняти спілкування в соціальних спільнотах, скільки доступно, відповідно до віку дитини, пояснювати їй про можливі небезпеки і шляхи їхнього запобігання, формуючи правила безпечної поведінки в соціальних мережах.

Щодо останньої, то, за О. Черних, безпечна поведінка в соціальних мережах – це «сукупність дій особистості під час користування Інтернетом, що сприяють задоволенню потреб і водночас запобігають можливості завдання збитків, заподіяних фізичному, психічному, соціальному добробуту та (або) майну самої людини та інших людей» [15, с. 8].

На думку, Т. Алексєєнко безпечна поведінка підлітків у соціальних мережах – це не тільки сукупність дій, а й складне структурне утворення, що характеризується знаннями підлітків про ризики та правила поведінки у соціумі, у довкіллі, у сфері дозвілля, їх уміннями адекватно поводитись та оптимально реагувати у ризикованих ситуаціях, контролювати емоції, відповідально ставитися до власної діяльності та поведінки [1, с. 3].

М. Снітко розглядає безпечну поведінку підлітків в Інтернет-мережі як засіб самореалізації та сукупність дій підлітків в Інтернет-мережі, що характеризуються знаннями підлітків про ризики та правила поведінки в Інтернет-мережі, вміннями оптимально реагувати у ризикованих ситуаціях, контролювати емоції, відповідально ставитися до власної діяльності в Інтернет-мережі [14, с. 254].

Інтерполюючи теоретичні висновки М. Снітко [14] щодо складових безпечної поведінки підлітків у Інтернет-мережі, нами виокремлено структурні компоненти безпечної поведінки підлітків у соціальних мережах: пізнавальний (обізнаність підлітків про соціальні мережі), мотиваційний (бажання убезпечити себе в соціальних мережах) та вчинково-рефлексивний (уміння та навички безпечної діяльності в соціальних мережах; диференціювання різноманітних впливів соціальних мереж; вести конструктивний діалог з віртуальними співрозмовниками та протистояти можливому тиску з їхнього боку; контролювати, спрямовувати та аналізувати власну діяльність в соціальних мережах).

Узагальнення результатів проведеного аналізу наукових праць Т. Алексєєнко [1], М. Снітко [14], О. Черних [15] дозволило визначити формування безпечної поведінки підлітків у соціальних мережах як напрям соціального виховання з забезпечення сукупності дій підлітків у соціальних мережах, що характеризують обізнаність їх про ризики та правила поведінки у соціальних мережах, вміннями зважено реагувати в ризикованих ситуаціях, контролювати емоційний стан, відповідально ставитися до власної діяльності в Інтернет-просторі. На наш погляд, в умовах інформаційного етапу розвитку суспільства формування навичок такої поведінки у підлітків повинно стати провідним напрямом роботи соціального фахівця.

На основі узагальнення результатів проведеного аналізу наукових джерел [14, 15], ми виділили основні правила безпечної поведінки в соціальних Інтернет-спільнотах: не повідомляти особисті дані; не поширювати особисті фото; не повідомляти паролі від соціальних мереж; не завантажувати невідомі файли з невідомих ресурсів; не вірити рекламним Інтернет-розсилкам; не грати в Інтернет-казино.

Аналіз теоретико-методичних питань підготовки соціальних працівників у наукових працях М. Васильєвої [3], І. Романової [3], М. Снітко [14] дозволив сформулювати поняття «професійна підготовка майбутніх соціальних фахівців до формування безпечної поведінки підлітків у соціальних мережах» як процес набуття здобувачами під час навчання у закладі вищої освіти необхідних знань, умінь, навичок, досвіду щодо особливостей формування безпечної поведінки підлітків у соціальних мережах, а також можливості відтворювати їх у

майбутній професійній діяльності.

Результатом процесу підготовки майбутніх соціальних фахівців до професійної діяльності з формування безпечної поведінки підлітків у соціальних мережах визначено готовність здобувачів до здійснення такої роботи.

На думку, А. Капської готовність до педагогічної діяльності передбачає наявність таких стосунків, формування таких якостей особистості, які забезпечують майбутньому педагогу можливість усвідомлено і компетентно здійснювати професійну діяльність [7, с. 12].

В. Сластьонін розглядає готовність як інтегроване особисте утворення, що забезпечує необхідні внутрішні умови для успішного здійснення професійної діяльності; якісно-динамічним характером особистості педагога; суб'єктивним, активно-дієвим станом – наявним у свідомості суб'єкта образом структури визначеної дії, що спонукає до діяльності, спрямований на її виконання [13, с. 78].

В. Лозова і Г. Троцько [10] трактують готовність як цілісне, складне, особистісне утворення, що забезпечує високий рівень педагогічної діяльності та охоплює професійно-педагогічні погляди, переконання, професійні знання, уміння, навички, професійне самовдосконалювання.

Зокрема, Л. Вейланде визначає готовність студентів до корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки «як прикінцеве цілісне активне особисте утворення, що є синтезом її мотиваційної, емоційно-вольової, розумової, операційної підготовленості до здійснення корекційно-виховної роботи з підлітками девіантної поведінки» [3, с. 15].

Ми розглядаємо готовність майбутніх соціальних фахівців до формування безпечної поведінки підлітків у соціальних мережах як сукупність знань, умінь та навичок, що сприяють ефективній реалізації набутих професійних компетенцій соціальної спрямованості (соціальна профілактика, соціальна реабілітація, соціальна корекція).

Ми виділили наступні компоненти готовності майбутніх соціальних працівників до формування безпечної поведінки підлітків у соціальних мережах: когнітивний (опанування теоретичними знаннями з формування безпечної поведінки підлітків у соціальних мережах; освоєння психологічних, фізіологічних особливостей підлітків; вивчення методів та технологій формування безпечної поведінки підлітків у соціальних мережах), мотиваційно-особистісний (формування у майбутніх соціальних фахівців спонукань до професійної діяльності з формування безпечної поведінки підлітків у соціальних мережах та професійних цінностей, що забезпечують успішність діяльності майбутніх соціальних працівників із формування безпечної поведінки підлітків у соціальних мережах) та діяльнісний (оволодіння вміннями й навичками застосовувати на практиці прийоми та методи роботи соціального фахівця з формування безпечної поведінки підлітків у соціальних мережах).

Важливим чинником соціалізації сучасного підлітка виступають соціальні мережі. Отже, вважається доцільним соціальним працівникам і соціальним педагогам приділяти більше уваги саме створенню безпечного інформаційного простору для дітей та підлітків, формуванню в них умінь та навичок безпечної поведінки в Інтернеті. Перспективним напрямом подальшої дослідницької діяльності є розробка та експериментальна перевірка комплексу засобів із формування безпечної поведінки підлітків у соціальних мережах.

Література:

1. Алексеев Т. Ф. Влияние информационных технологий на стан і розв'язання актуальних соціально-педагогічних проблем суспільства. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Тернопіль, 2013. № 3. С. 3–8.

2. Васильєва М. П., Романова І. А. Використання сучасних дидактичних методів у підготовці майбутніх соціальних працівників. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 13. Т. 2. С. 187–190. <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-13-2-40>.
3. Вейланде Л. В.-В. Підготовка студентів університету до роботи з підлітками девіантної поведінки: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського. Одеса, 2005. 256 с.
4. Волянська О. В. Проблема агресивної поведінки підлітків: фактори та механізми соціалізації. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2016. № 3. С. 117–134.
5. Гребінь А. А. Соціальні мережі – сучасне середовище спілкування з користувачем. *Бібліотека. Наука. Комунікація: матеріали міжнар. наук. конф., м. Київ, 21-22 квітня 2019 р. Київ, 2019. С. 111–112.*
6. Губанов Д. А. Социальные сети: модели информационного влияния, управления и противоборства. Москва : Физматлит, 2010. 227 с.
7. Капська А. Й. Деякі аспекти професійної підготовки соціальних педагогів і соціальних працівників. *Соціально-педагогічні проблеми дітей і молоді: збірник статей*. Ростов-на-Дону, 2008. Вип. 4. С. 11–17.
8. Катков А. Л. О психологических и медицинских аспектах негативного влияния компьютерной зависимости на несовершеннолетних: методические рекомендации. Павлодар, 2012. 48 с.
9. Лобовикова О. О., Мельников А. С. Соціальні мережі як феномен інформаційного суспільства. *Вісник Львівського університету. Серія соціологічна*. 2011. Вип. 5. С. 154–160.
10. Лозова В. І., Троцько Г. В. Теоретичні основи виховання і навчання навч. посіб. Харків : «ОВС», 2002. 400 с.
11. Рижанова А. О. Засоби масової інформації та актуальні соціально-педагогічні проблеми сучасності. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2013. Вип. 33. С. 353–358.
12. Сакалюк О. О. Формування і розвиток інформаційно-освітнього середовища сучасного навчального закладу. URL: http://www.confcontact.com/2014/alyansnauk/pe4_sakalyuk.htm (дата звернення: 25.03.2020).
13. Слостенін В. А. Профессиональная готовность учителя к воспитательной работе. *Советская педагогика*. 1981. № 4. С. 76–84.
14. Снітко М. А. Підготовка соціальних педагогів до формування у підлітків безпечної поведінки в Інтернет-мережі. *Гуманітарний вісник*. 2013. Вип. 30. С. 254–257.
15. Черних О. Керівництво із соціально-педагогічного супроводу формування безпечної поведінки в Інтернеті. Київ : ТОВ «ЦП» КОМПРИНТ 2017. 104 с.
16. Янг К. С. Диагноз – Интернет-зависимость. *Мир Интернет*. 2000. №2. С. 24–29.

References:

1. Aliksieienko, T. F. (2013). An impact of informational technologies on the state and solution of the actual socio-pedagogical problems of society. *Scientific notes of Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University*, 3, 3-8.
2. Vasylieva, M. P., Romanova, I. A. (2019). The use of modern didactic methods in educating future social workers. *Innovative pedagogy*. Kherson : Vydavnychiy dim «Helvetyka», 13(2), 187-190. <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-13-2-40>.

3. Vieilandie, L. V.-V. (2005). *Preparing university students to work with adolescents of deviant behavior*. (Candidate's thesis). South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky. Odessa.
4. Volianska, O. V. (2016). The problem of aggressive behavior in teenagers: factors and mechanisms of socialization. *The Bulletin of Yaroslav Mudryi National Law University*, 3, 117-134.
5. Hrebin, A. A. (2019). *Social networks are a modern environment for communication with the user*. Library. Science. Communication: materials intern. Science. conf. Kyiv.
6. Gubanov, D. A. (2010). *Social networks: models of information influence, management and confrontation*. Moskva: Fizmatlit.
7. Kapska, A. Y. (2008). Some aspects of professional training of social educators and social workers. *Socio-pedagogical problems of children and youth: a collection of articles*. Rostov-na-Donu, 4, 11-17.
8. Katkov, A. L. (2012). *On the psychological and medical aspects of the negative impact of computer addiction on minors: guidelines*. Pavlodar.
9. Lobovykova, O. O., Melnykov, A. S. (2011). Social networks as a phenomenon of the information society. *Visnyk of the Lviv University. Series Series Sociology*, 5, 154-160.
10. Lozova, V. I., Trotsko, H. V. (2002). *Theoretical foundations of education and training*. Kharkiv : OVS.
11. Ryzhanova, A. O. (2013). Mass media and current social and pedagogical issues. *Pedagogy of formation of creative personality in higher and general education schools*, 33, 353-358.
12. Sakaliuk, O. O. Formation and development of information and educational environment of a modern educational institution. Retrieved from http://www.confcontact.com/2014/alyansnauk/pe4_sakalyuk.htm.
13. Slastjonin, V. A. (1981). Professional readiness of a teacher for educational work. *Soviet pedagogy*, 4, 76-84.
14. Snitko, M. A. (2013). Training of social educators for the formation of safe behavior in adolescents on the Internet. *Humanitarium*, 30, 254-257.
15. Chernykh, O. (2017). *Guide to socio-pedagogical support for the formation of safe behavior on the Internet*. Kyiv: TOV «TsP» KOMPRYNT.
16. Jang, K. C. (2000). Diagnosis – Internet addiction. *The world of the Internet*, 2, 24-29.

This document was created with the Win2PDF "print to PDF" printer available at <http://www.win2pdf.com>

This version of Win2PDF 10 is for evaluation and non-commercial use only.

This page will not be added after purchasing Win2PDF.

<http://www.win2pdf.com/purchase/>